

Tekojen kaupunki

Tekojen kaupunki

Toimittaneet

TERHI AINIALA, SILJA LAINE,
PÄIVI LEINONEN JA PIA OLSSON

Teos on Suomalaisen Kirjallisuuden
Seuran nimeämien
asiantuntijoiden tarkastama.

SKS:n julkaisujen kokoelma
kuuluu Unescon kansalliseen
Maailman muisti -rekisteriin.

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN TOIMITUKSIA 1502

© 2025 Terhi Ainiala, Silja Laine, Päivi Leinonen, Pia Olsson ja SKS

Kansi: Eija Hukka | Sarja-asu: Timo Numminen

Kannen kuva: Tero Sivula / Lehtikuva

Taitto: Sisko Honkala | Sarja-asu: Timo Numminen

ISBN 978-951-858-973-3 (nid.)

ISBN 978-951-858-974-0 (EPUB)

ISBN 978-951-858-975-7 (PDF)

ISSN 0355-1768 (nid.)

ISSN 2670-2401 (verkkojulkaisut)

DOI <https://doi.org/10.21435/skst.1502>

Teos on lisensoitu Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International -lisenssillä,
ellei toisin mainita. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fi>)

Teos on avoimesti saatavissa osoitteessa

<https://doi.org/10.21435/skst.1502>

tai lukemalla tämä QR-koodi mobiililaitteella.

PunaMusta Oy, Turenki 2025

Jennille

Sisällys

KAUPUNKIA TEKEMÄSSÄ 11

Terhi Ainiala, Silja Laine, Päivi Leinonen ja Pia Olsson

Osallisuus

SATEENKAAREVAT KAUPUNGIT

Osallisuus, eksklusio ja segregatio 37

Jarmo Harri Jantunen

OIKEUS ASUA

Suhtautuminen asunnottomiin Helsingissä vuosina 1965–1969 63

Jenna Herva

VASTARINTAA SLUSSENISTA JÖÖTEPORIIN

Medioitunut kaupunkitila ruotsinsuomalaisen vähemmistöaktiivismin välineenä 85

Tuire Liimatainen

DUUNAA ITE YO!

DIY ja skeittiparkkirakentamisen taito 110

Mikko Kyrönviita ja Antti Wallin

KEHYSTETTY LÄHIÖ

Kannelmäki ja Malminkartano median, kaupunkipolitiikan ja paikallisten katseiden leikkauspisteessä 134

Salla Jokela ja Hannu Linkola

Arki

LEIKKIÄ JA PELAILUA TURUSSA

Kaupunkitilan tarjoamat leikin mahdollisuudet 161

Lilli Sihvonon ja Jaakko Suominen

KAUPUNKITILAT HYBRIDITYÖN NÄYTTÄMÖNÄ

Urbanin tietotyön puitteita jäljittämässä [184](#)

Emilia Rönkkö, Aulikki Herneoja ja Annu Haapakangas

"NYT NIITÄ NOUSEE KUIN SIENIÄ SATEELLA"

Turun Linnakaupungin kehittyvien asuinalueiden aistittu arki ja tulevaisuudet [207](#)

Maija Mäki, Jenni Rinne, Päivi Leinonen ja Sanna Lillbroända-Annala

RAKKAUS JA VÄLITTÄMINEN ASETEINA KAUPUNKIYMPÄRISTÖN TUTKIMISESSA

Esimerkkinä Helsingin Kalasatama [234](#)

Eino Heikkilä

URBAANIN HOIVAN JA HUOLENPIDON MUODOT LÄHIÖSSÄ

Neuvotteluja vallasta ja vastuunotosta [261](#)

Pauliina Lehtonen

Sanat

LÄNSIMETROLLA JA KARTANOVOLVALLA

Liikenne paikan ja paikallisuuden tuottamisen välineenä espoolaisessa rap-musiikissa [283](#)

Annukka Saaristo

"MINULLA ON MELKEIN IKÄVÄ TAKAISIN SIIHEN HULLUUN PAIKKAAN"

Naisten Helsinki Outi Pakkasen rikosromaaneissa [305](#)

Milla Juhonen

MUSEON PIIRTÄMÄ KUVA KESKIAIKAISESTA KAUPUNGISTA

Erisnimet Aboa Vetus -museossa [323](#)

Paula Sjöblom ja Leena Kolehmainen

"ON KUIN YSTÄVÄ OLISI KUOLEMASSA"

Tunteet kaupunkisuunnittelun konflikteissa [360](#)

Terhi Ainiala, Pia Olsson, Helena Schulman ja Karoliina Valalehto

Muisti

UUSI KAUPUNGINOSA VANHOILLA RAITEILLA

Linnakaupungin Satamarata kulttuuriperintönä ja arjen liikkumisen ympäristönä [385](#)

Silja Laine, Tiina Suopajarvi, Jenni Rinne ja Sanna Lillbroända-Annala

SURUSTA KIUUKKUUN

Kadonnut kaupunki Helsinkiä, Tamperetta ja Turkuä käsittelevissä 2000-luvun valokuvateoksissa [407](#)

Iida Kalakoski ja Riina Sirén

KOHTAUSPAIKKANA MUSEO

Neuvottelua kaupungin kulttuuriperinnöstä [433](#)

Virpi Kaukio

TARINOITA KORKALOVAARASTA

Digitaalinen alusta paikan tekemisen välineenä ja menetelmänä lähiössä [457](#)

Minni Haanpää, Maria Hakkarainen ja Anu Harju-Myllyaho

TEKOJEN KAUPUNKI KOLLAASINA [476](#)

Terhi Ainiala, Silja Laine, Päivi Leinonen ja Pia Olsson

Kirjoittajat [481](#)

Abstract [488](#)

Asiahakemisto [489](#)

Paikannimihakemisto [491](#)

Kaupunkia tekemässä

Terhi Ainiala

 <https://orcid.org/0000-0003-4998-9983>

Silja Laine

 <https://orcid.org/0000-0001-8666-7700>

Päivi Leinonen

 <https://orcid.org/0000-0003-4920-1332>

Pia Olsson

 <https://orcid.org/0000-0002-1736-8333>

Miten kaupungeista tulee merkityksellisiä paikkoja? Miksi niitä halutaan puolustaa, kehittää, suojella ja kritisoida, toisinaan intohimoisesti ja tunteella? Kaikki kaupungin paikat eivät ole samanlaisia eikä kaikkiin paikkoihin kiinnitytä samoilla tavoin. Aikamme, jota ranskalainen antropologi Marc Augé (1995) on luonnehtinut supermoderniksi, tuottaa myös lentokenttien, moottoriteiden ja ostoskeskusten kaltaisia kuluttamisen ja läpikulkemisen tiloja, joita Augé kutsuu *epäpaikoiksi* (*non-lieu, non-place*), joissa ihmisistä tulee anonyymeja yksilöitä vailla yhteisöjä. Näiden epäpaikkojen rinnalla, joskaan ei aina yhtä näkyvästi tai speaktaakkelinomaisesti, on kaupungeissa myös merkityksellisiä, kohtaamisiin kutsuvia paikkoja, joissa ihmiset asuvat, liikkuvat ja joihin he kiintyvät.

Tässä kirjassa¹ lähtökohtanamme on, että kaupungeista ja kaupunginosista tulee elettyjä ja merkityksellisiä paikkoja – ja ihmisistä kaupunkilaisia – tekojen myötä. Teot luovat kuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä, jotka puolestaan tekevät kaupungista paikan. Kaupunkeja eivät tee vain suunnittelijat ja päättäjät, vaan niiden muotoutumiseen vaikuttavat kaikki kaupungissa eri tavoin osallistuvat ja eri lähtökohdista tulevat toimijat. Kaupunkien merkityksiä luovat niin poliittiset toimijat, aktivistit ja taiteilijat kuin kaikki muutkin kaupunkilaiset omalla toiminnallaan. Kaupunki on poliittisen toiminnan kohde ja näyttämö sekä innovaatioiden keskittymä, mutta viime kädessä kaupungin muodostavat siellä asuvat ja siitä huolehtivat ihmiset ja muunlaiset. Kaupungissa liikutaan, sitä hoidetaan ja siitä keskustellaan julkisesti, mutta kaupungille ja kaupunkiyhteisöille tärkeitä asioita tehdään myös julkisuuden ulottumattomissa tai sen katveessa. Tässä arkisessa kaupunkielämän toimien verkostossa pysyvyydellä, jatkuvuudella ja huolehtimisella on tärkeä rooli. ”Paikka ei pysy paikoillaan ilman toistoa, jatkuvuutta, tapaa ja tavanomaisuutta: asumista”, toteaa kaupunkitutkija Taina Rajanti (1999, 39). Olemme halunneet nostaa esiin kaupunkitekoja, jotka luovat tapoja, merkityksiä ja yhteisöjä. Kirjassamme keskeiseksi teemaksi nouseekin osallisuus – kaupunkilaisten mahdollisuus osallistua oman ympäristönsä säilyttämiseen ja kehittämiseen – joka näyttäytyy sekä tutkimuksen kohteena että lukujen teemoja läpäisevänä eetoksena.

Kirjan luvuissa nostetaan esiin niitä erilaisia tapoja, joilla kaupunkilaisuutta ja kaupunkia elettyinä ja koettuna paikkana voidaan tutkia. Viime vuosina monitieteinen kaupunkitutkimus teoreettisine ja metodologisine keskusteluineen on ollut vireää ja moniäänistä. Yksi keskeisimmistä kaupunkitutkimuksen kiinnostuksen kohteista on ollut kysymys tilallisesta oikeudenmukaisuudesta (ks. esim. Soja 2010; Cuff, Loukaitou-Sideris, Presner, Zubiaurre ja Crisman 2020), johon osallisuuskin kiinnittyy. Osallisuuteen kytkeytyy myös keskustelu kaupungin yhteisistä resursseista ja tiloista. Niiden yhteydessä teoreettiset käsitteet *commons* ja *commoning* – jotka eivät yksiselitteisesti käänny suomen

1 Kirjan oikoluvussa ja muussa viimeistelyssä on arvokkaana ja osaavana apuna ollut FK Sofia Sandström. Lämmin kiitos, Sofia! Kiitos myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tiedekustantamon mainio joukko, Helmi Nöjd, Kati Hitruhin ja Kirsi Keravuori, sujuvasta yhteistyöstä.

kielelle – ovat luoneet uuden tavan pohtia sitä, mikä kaupungissa on tai voisi olla yhteisesti jaettua (ks. esim. Venäläinen 2023). Tutkimuskohteiksi ovat nousseet myös monenlaiset representaatiot visuaalisesta taiteesta kirjallisuuteen ja taideaktivismiin (ks. esim. Ameer 2020; Borch 2024; García ja Toivanen 2024), jotka osaltaan osallistuvat kaupunkien tekemiseen.

Viime vuosien suomalainen humanistinen kaupunkitutkimus on ollut vahvaa ja kokeilevaa niin yksittäisillä tieteenaloilla kuin monitieteisillä areenoilla (ks. esim. Sorjonen, Rouhikoski ja Lehtonen 2015; Häyrynen ja Wallin 2017; Koskinen-Koivisto ja Kumpulainen 2024; Rinne, Suopajarvi, Sonck-Rautio ja Mäki 2025). Myös ylijärjestyksestä ja vertailevasta kaupunkihistorian perinteestä ammentava historiantutkimus on saanut vahvan jalansijan (ks. esim. Kivimäki ja Vahtikari toim. 2023; Niemi ja Vahtikari 2021). Laajoja humanistisen kaupunkitutkimuksen teoreettisia ja metodisia avauksia ovat 2000-luvulla olleet *Muistin kaupunki. Tulkintoja kaupungista muistin ja muistamisen paikkana* (2013, toim. Lento ja Olsson) ja *Humanistinen kaupunkitutkimus* (2021, toim. Vahtikari, Ainiala, Kivilaakso, Olsson ja Savolainen), joissa kummassakin on tuotu yhteen eri humanististen alojen tutkijoita ja tutkimusteemoja. Käsillä oleva kirja jatkaa näiden teosten avaamaa keskustelua kokemuksen merkityksestä kaupunkien tulkitsemisessa. Kirjan luvuissa paikan, osallisuuden ja tekojen rinnalla tärkeäksi teemaksi nousee kokemusten yhteenkietoutuminen kaupunkien sosiaaliseen ja materiaaliseen ympäristöön. Kaupunkilaisuus toteutuu kokemuksissa, joissa kohtaavat niin ihmiset, muut elolliset ja materiaallinen, rakennettu kaupunki kuin myös aistit, tunteet, muistot ja kuvittelu.

Teoreettisten ja metodologisten näkökulmien lisäksi humanistisella kaupunkitutkimuksella on haluttu vaikuttaa arjen kokemusten näkyvyyteen ja huomioimiseen kaupunkisuunnittelun ja kaupunkipolitiikan kontekstissa. Näiden näkökulmien jatkoksi tuomme tässä teoksessa yhteen ääniä ja näkökulmia, joissa kaupungin tekemisen muodot ja niiden suhde yhtäältä kaupunkikehittämiseen ja toisaalta sen suojeluun ja säilyttämiseen ovat tärkeässä osassa. Ajalliset, kulttuuriset ja kielelliset kerrostumat rakentavat sitä, miten kaupunkia ja sen eri paikkoja koetaan, millaisia merkityksiä niihin liitetään ja mitä niiden eteen halutaan tehdä.

Ketkä pääsevät mukaan ja saavat vaikuttaa urbaanin paikan tekemisen prosesseihin? Millaisia kuulumisen ja vierauden tunteita paikat voivat herättää? Entä millä tavoin uusia kerrostumia rakennetaan osaksi kaupunkia?

Digitaalinen media on mahdollistanut nopean ja visuaalisen kokemusten jakamisen ja esittämisen, mutta kaupungin kokemiseen liittyvät myös hitaat prosessit ja ajalliset kerrostumat. Muisti ja kaupunkien menneisyys luovat nekin jatkuvuutta ja osallisuutta. Kaupunkilaisten suhteet paikkoihin ja ympäristöön vahvistuvat ja saavat uusia ominaisuuksia, kun paikoista kerrotaan, niitä muistellaan tai niistä kiistellään. Näin kaupunkilaiset osallistuvat merkityksellisten paikkojen tekemiseen erilaisin tavoin ja eri intensiteetillä arkisesta liikkumisesta kansalaisaktivismiin (ks. esim. Mäenpää ja Faehnle 2021; Henricson 2024; Pentti 2024).

Loppuvuodesta 2023 julkaistu kirjamme kirjoituskutsun vastaanotto osoitti, että kaupunkien tekeminen kiinnostaa laajasti eri alojen tutkijoita. Aiheiden monipuolinen kirjo on jaettu teoksessa neljään osaan: osallisuus, arki, sanat ja muisti. Teoksen luvut kuvaavat paitsi kaupunkien tekemisen myös sen tutkimuksen monia muotoja. Näiden osien sisällä ja välillä voidaan nähdä risteävän viime vuosien tutkimuksellisia näkökulmia ja painopisteitä.

Teot kaupungin merkityksellistäjinä

Kaupungin tekemisen eri muodot kiinnittyvät kirjamme luvuissa *paikan tekemiseen (placemaking)* niin käsitteellisesti kuin konkreettisiin toimin. Käsitteen tausta on kaupunkisuunnittelussa, ja sen keskiössä on alkujaan ollut suunnittelun ja kaupunkimuotoilun lopputuloksena syntynyt fyysinen ympäristö. Käsitteen merkitys on kuitenkin laajentunut 1960-luvulta alkaen ja elänyt tutkimuksellisten painotusten mukaan. (Akbar ja Edelenbos 2021.) Yksi paikan tekemisen käsitteen laajaan tulkintaan vaikuttaneista teoksista on Jane Jacobsin (2020 [1961]) klassikko *The Death and Life of Great American Cities*, jossa keskeisessä asemassa ovat juuri paikan ja ihmisen välinen suhde sekä ihmisten kiintyminen heille tärkeisiin paikkoihin. Jacobsin kirja oli ilmestyessään poleeminen teos,

jossa kritisoitiin modernistista kaupunkisuunnittelua sekä puolustettiin elävää, monimuotoista kaupunkia. Jacobs haastoi aikoinaan fyysiseen paikkaan kohdentunutta ja suunnitteluasiantuntijuuteen perustunutta ajattelua sekä innosti havainnoimaan kaupunkia sen asukkaiden näkökulmasta. (Adhya 2012, 216.) Yhä edelleen kokemuksellisen tiedon tuominen kaupunkisuunnitteluun on kysymys, johon etsitään ratkaisuja (ks. esim. Rinne, Suopajarvi, Sonck-Rautio ja Mäki 2025).

Nykyisin *paikan tekemisen* käsite sisältää ajatuksen paikan jatkuvasta uudelleen muotoutumisesta, jossa ihmiset tekevät ja muokkaavat paikkoja moninaisissa sosiaalisissa prosesseissa. Tutkimuksellinen muutos käsitteen käytössä on ollut erityisen näkyvä 1990-luvulta alkaen. Muutoksen taustalla on periaatteellinen keskustelu siitä, keillä on oikeus paikan tekemiseen ja mikä on poliittisen päätöksenteon, kaupunkitalouden ja kaupunkisuunnittelijoiden – ja kaupunkilaisten – rooli tässä prosessissa. (Akbar ja Edelenbos 2021.) Paikan tekeminen on saanut tutkimuksessa näin myös henkilökohtaisia ja yhteisöllisiä kuulumisen merkityksiä: uuteen paikkaan asettuessaan ihminen rakentaa kodin ja kotoisuuden tuntua uusista lähtökohdista, mikä sekin voidaan tulkita yhdeksi paikan tekemisen muodoksi (Vallius 2016).

Uuden kerrostuman paikan tekemiseen on tuonut *ihmisen ylittävän näkökulma* (*more-than-human*, käsitteestä ks. Kortekallio, Niskavaara, Ouramo, Raipola, Salmela, Tervonen ja Karkulehto 2020, 90–91), jossa pyritään huomioimaan paikan tekemisen prosessissa myös muut elolliset toimijat kuin ihmiset. *More-than-human* -ajatuksen on tehnyt tunnetuksi amerikkalainen filosofi, ekologi David Abram (1996). Siitä on tullut keskeinen käsite, jota sovelletaan monilla aloilla ja jonka avulla pyritään purkamaan ihmisen ja luonnon välistä dikotomiaa ja sen varaan rakentuvaa tiedettä ja tutkimusta. Kaupunkitutkimuksen piirissä voidaan puhua myös *ihmistä laajemmasta kaupungista* (*more-than-human city*) (Kortekallio ja muut 2020, 90; ks. myös Robertson 2018), jolloin tavoitteena on sosioekologisesti kestävämmän kaupungin rakentaminen. Näkökulman muutos on tuottanut tarpeen uudenlaisten menetelmien kehittämiseksi (Boros, Shevchenko, Cay ja Gualtieri 2024). Samalla keskustelu ottaa kantaa kaupunkien ontologiaan; siihen, miten ymmärrämme kaupungit ja kaupungistumisen prosessit sekä niiden seuraukset paitsi ihmisille

myös muille lajeille. (Robertson 2018; ks. esim. Brenner ja Schmid 2015; Ruddick, Peake, Tanyildiz ja Patrick 2018).

Paikan tekemiselle ja osallisuudelle läheinen kumppani on paikallisuus. Kansallisten ja ylikansallisten ulottuvuuksien rinnalla paikallisuus on noussut 2000-luvulta alkaen yhä keskeisemmäksi kaupunkilaisten identiteettien sekä kestäväen kaupungin rakennusaineeksi. *Paikallisuus* voidaan määritellä kulttuurin ja paikallisen fyysisen läheisyyden muodostamaksi vuorovaikutusverkostoksi, ja sen erottaa globaalista tasosta ennen kaikkea kulttuurinen ja historiallinen traditio sekä fyysinen läheisyys. (Byrne 2001.) Paikallisuus on sidoksissa paikkaan ja alueeseen, mutta sitä ei voida maantieteellisesti rajata tarkasti. Ylipäänsä paikallisuudelle ei voida antaa vain yhtä määritelmää. (Ks. esim. Katajamäki 2022.) Maantieteilijä Doreen Massey (2008) mukaan oma paikka ja paikallisuus ovat pakopaikkoja ja turvan tuottajia jatkuvasti globalisoituvassa maailmassa. Paikallisuutta on myös se, mikä muovautuu yhteisön kesken ja sosiaalisissa suhteissa. Paikallisuuden muodostumisessa ei välttämättä tarvita ulkopuolista voimaa, joka haastaisi sitä, vaan asukkaat usein itse muovaavat paikallisuutta. (Massey 2008.)

Kaupunkien rooli sosiaalisten, ekologisten ja taloudellisten kysymysten ratkaisijana ja paine ilmastokriisiin vastaamisessa ovat kasvaneet. Valtiot muuttuvat hitaasti, ja siksi on alettu korostaa kaupunkien mahdollisuuksia yhteiskunnallisten ja monitahoisten, niin kutsuttujen viheliäisten ongelmien vastuullisessa ratkaisemisessa. Myös alueellinen eriytyminen ja eriarvoisuuden lisääntyminen ovat yhä laajemmin tunnistettuja ongelmia, joihin etsitään ratkaisuja. Kaikki nämä kysymykset ovat nostaneet paikallisuuden entistä keskeisemmäksi kaupunkisuunnittelun, paikallishallinnon ja demokratiapyrkimysten kulmakiveksi, jossa politiikan sijaan ratkaisuja etsitään lähellä, yleensä omalla asuinalueella, ja painotetaan paikallisten yhteisöjen, kaupunkiyhteisöjen, merkitystä. Keskustelussa on tuotu esiin *uusi paikallisuus* (*new localism*), jonka keskiössä on tarve pelastaa kaupunkiyhteisöt ja vahvistaa niiden toimintaedellytyksiä. Siinä painottuvat läheisyysperiaate ja ongelmien ratkaisun moniulotteinen luonne. Kansalaisyhteiskunta ja kollektiivinen, vuorovaikutteinen toiminta ovat keskeisiä ulottuvuuksia. (Katz ja Nowak 2017; Wargent 2020, 571–574; Jäntti ja Haveri 2021, 47.)

Paikallisuuden rinnalla kaupunkia tehdään liikkeessä ja liikkumalla. Yhteiskuntatieteiden ja maantieteen rajapinnassa syntynyt *mobility studies*, jonka taustalla on Mimi Shellerin ja John Urryn (2006) lanseeraama *new mobilities paradigm*, liikkumisen ja liikenteen tutkimus, on 2020-luvulla vakiinnuttanut asemansa myös humanistisessa kaupunkitutkimuksessa (Suomessa ks. esim. Männistö-Funk 2021; Laine 2022). Mobiliteettien tutkimuksessa kietoutuvat yhteen posthumanistinen teoria ja kiinnostus identiteetteihin, materiaalisuuteen ja affekteihin, mikä lisäksi mukana kulkee vahva oikeudenmukaisuuden eetos (*mobility justice*). Tutkimus voi kohdistua hyvin paikallisiin tai ylijarjaisiin infrastruktuureihin, mutta tärkeää on nähdä niiden keskinäinen riippuvuus ja huomioida kaupunkien ja valtioiden suurten infrastruktuurihankkeiden tuottama valta ja siihen kytkeytyvä epätasa-arvoinen ja poissulkeva politiikka. Tehokkaat liikennevälineet ja vapaa liikkuminen ovat eurooppalaisten arvojen ytimessä, mutta kaikki eivät pääse niistä hyötymään tasapuolisesti, sillä köyhien ja ammattitaidottomien tai vaikka passittomien ihmisten liikkuminen on tarkasti kontrolloitua. Doreen Massey (2008, 118) on nostanut esiin, että on etuoikeus kokea kuuluvansa paikkaan, josta voi halutessaan myös lähteä, sillä globaalissa mittakaavassa paikka tarkoittaa usein negatiivista jäämistä ja liikkumisen rajoittamista.

Monen kirjamme luvun näkökulmassa voidaan nähdä *affektiivinen käänne* (*affective turn*), jolla tarkoitetaan 2000-luvun alusta alkaen ihmistieteissä lisääntynyttä kiinnostusta tunteisiin, emootioihin ja affekteihin. Aikaisempi tutkimusperinne korosti merkityksiä, kertomuksia ja diskursseja (Jupp 2022), kun taas affektitutkimus tuo esiin keholliset, vähemmän tiedostetut reaktiot. Se pyrkii ymmärtämään kokemuksia, joita voi olla vaikea kuvata sanallisesti. Tunteita, affekteja ja niihin liittyviä käytänteitä tarkastelemalla on haluttu myös ymmärtää niiden yhteiskunnallista vaikutusta (ks. Ahmed 2014). Arkikielessä puhutaan ”tunteista”, ”tunnelmista” tai ”tuntemuksista” sen enempää erittelemättä, mitä näillä sanoilla tarkoitetaan. Tutkimuksessa voidaan erottaa toisistaan *tunteet* ja *affektit*. Kulttuurien tutkimuksen alalla tunteet ymmärretään kulttuurisesti rakentuneina merkityssisältöinä, jotka voidaan nimetä, kuten esimerkiksi viha tai rakkaus. Merkityssisällöt voivat kuitenkin vaihdella eri kulttuurien välillä. Affektit taas ovat kehollisia reaktioita, jotka eivät

aina ole selkeästi tiedostettuja tai nimettyjä. Vaikka käsitteiden tasolla erotamme affektit tunteista, esiintyvät nämä usein yhdessä ja limittäin, eikä erottelu siksi ole aina olennaista. (Rinne, Kajander ja Haanpää 2020, 311–312.) Kulttuurien tutkimuksellinen näkökulma affekteihin pyrkiikin tarkastelemaan niitä kokonaisvaltaisesti ja ymmärtämään niitä yksilöllisiä ja yksilön ylittäviä, kulttuurisia ja sosiaalisia mutta myös ruumiillisia kokemuksia, joissa affektiivisia käytänteitä tuotetaan ja noudatetaan (ks. Wetherell 2012).

Kaupunkitutkimuksessa affektiivinen käänne näkyy kiinnostuksena kaupungin kokemuksellisuuteen, jossa aistit ovat keskeisiä. Paikan tunnelma syntyy aistien välityksellä, ja myös liikkuminen tuottaa aistikokemuksia. Vuosituhannen taitteessa lisääntynyt kiinnostus aisteihin eri aloilla on ollut niin voimakasta, että puhutaan *aistillisesta käänteestä* (*sensorial turn*) (Pink 2015, 3). Antropologi Sarah Pinkin mukaan aistietnografinen tutkimus oli vielä 2000-luvun alussa kiinnostunut aisteista itsessään, mutta sen jälkeen aistietnografia on yhä useammin menetelmä, jonka avulla tutkitaan erilaisia ilmiöitä (Pink 2015, 13). Myös aistien historia sekä aistimellisuudessa ja sen arvostamisessa tapahtuneet muutokset ovat pitkään olleet kiinnostuksen kohteina. 1700- ja 1800-lukujen kaupunkeja tutkinut, klassikon aseman saanut Alain Corbin (1982) tutki hajuja, likaisuutta ja sairauksia sekä niihin liitettyjä merkityksiä teollisuuskaupungeissa. Hän kirjoitti aistien kulttuurisesta muotoutumisesta, esimerkiksi hiljaisuuden arvostamisesta ja näön ylivallasta modernissa yhteiskunnassa. Corbinin historiallisia jatkuvuuksia ja murroksia tunnistava tutkimusote on edelleen relevantti, sillä nykykaupungeissakin juuri aistiympäristön muutokset aiheuttavat usein ristiriitoja.

Aistietnografia on havaittu hyväksi menetelmäksi, kun halutaan tietoa, joka ei ole mitattavissa eikä aina helposti verbalisoitavissa. Sekä positiiviset että negatiiviset tunnereaktiot syntyvät aistikokemuksista; ympäristössä voi esiintyä miellyttävää linnunlaulua tai nurmikon tuoksua ja toisaalta häiritsevää hajua tai melua. Kokemukseen vaikuttavat myös menneen muistelu sekä toisinaan tulevaisuuden kuvittelu. (Olsson, Rinne ja Suopajarvi 2021, 31, 54.) Tässä teoksessa aistietnografista menetelmää on käytetty kaupungin sosiomateriaalisen menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden havainnoimiseen.

Osallisuus

Paikan tekemiseen kytkeytyy keskeisesti kysymys osallisuudesta. Osallisuus puolestaan liitetään usein julkisessa keskustelussa kaupunkien päätöksentekoon ja hallintoon, jossa sitä voidaan aktiivisesti tukea erilaisin osallisuus- ja vuorovaikutusmallein (Helsingin osalta ks. esim. Tietoa osallisuudesta Helsingissä). Osallisuuden tukemisen alkuvaiheet voidaan Suomessa ajoittaa 1960- ja 1970-luvuille, ja siihen on usein nivottu yhteiskuntapoliittisia tavoitteita, kuten terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä. Kuntien lisäksi osallisuutta tukemassa ja mahdollistamassa ovat olleet esimerkiksi nuorten kohdalla kolmannen sektorin toimijat. (Kumpulainen ja Husu 2020, 26–27.) Erityiseksi keskustelun kohteeksi osallistumisen kysymykset ovat nousseet vuosituhannen vaihteessa. Sosiologi Martti Siisiäinen on määritellyt Georg Simmeliin viitaten osallisuuden neutraaliksi kuulumisen muotoja kuvaavaksi yleiskäsitteeksi, joka voi sisältää hyvin erilaisia sosiaalisiin piireihin osallistumisen muotoja, asteita ja tapoja. ”Agenttina” osallisuudessa voi olla toimija itse tai jokin ulkopuolinen taho, kuten kaupunki tai sen eri toimijat. Osallisuuden toimijälähtöisyys voi puolestaan vaihdella aktiivisesta osallistumisesta passiiviseen sopeutumiseen, ja joskus kyse voi olla myös ulkopuolisen tahon osallistamisesta tai osallisuuteen pakottamisesta. (Siisiäinen 2010, 11–12.)

Kaupunkiperintöä tarkastelevassa tutkimuksessaan Piia Pentti on nostanut kokemusarvon ja sen hyödyntämisen keskeiseksi osallisuutta rakentavaksi tekijäksi. Kokemusarvoon kiinnittyvät niin kehollisuus, tunteet kuin arvot. (Pentti 2024, 49–50, 60; ks. myös van der Hoeven 2020.) Myös *Tekojen kaupunki* -teoksen luvuissa osallisuus saa moninaisia muotoja ja merkityksiä. Osallisuus paikkaan voi syntyä tai sen voi menettää sen myötä, miten turvalliseksi oman ympäristönsä tuntee. Kokemus osallisuudesta voi kummata myös siitä, miten omakohtaisia kokemuksia kuullaan ja miten niihin reagoidaan.

Samalla kirjan luvut tuovat esiin sen, että teot voivat luoda tunnetta osattomuudesta. Kaupunkien epätasa-arvo näkyy ympäristössämme moninaisesti. Kaupunkisuunnitteluun ja hallinnon kieleen kätkeytyy usein pyrkimys esittää tavoitteita arvovapaina ja neutraaleina. Siksi

esimerkiksi taiteella ja aktivismilla on ollut tärkeä rooli rakenteellisen epätasa-arvon ja marginaalisten ryhmien näkyväksi tekemisessä (Männistö-Funk, Elmgren ja Tyvelä 2023, 334). Humanistisen mobiliteettien tutkimuksen parissa on puolestaan tutkittu esimerkiksi julkisen liikenteen kieltoja, hiljaisia normeja, hierarkioita ja ristiriitoja (Laine 2024).

Kirjamme ensimmäisessä luvussa Jarmo Harri Jantunen tarkastelee osallisuutta queer-kaupungissa. Näissä kaupunki- ja paikkakokemuksissa marginalisointi on yksi keskeinen tekijä. Kun toimintaa kaupungissa ohjaavat vahvasti tietyt normitetut ideaalit, tulee osasta kaupunkilaisia tekojen myötä näkymättömiä tai syrjittyjä ja heidän osallisuutensa kaupunkitilaan heikkenee. Sukupuoli- ja seksuaali-identiteetiltään ei-norminmukaisina pidettyjen ryhmien kohdalla tämä vaikuttaa konkreettisesti esimerkiksi asuinpaikan valintaan. Vaikka yksilöiden kerrostuneilla kokemuksilla on oma vaikutuksensa osallisuuden tai ulossulkemisen kokemukseen, ovat keskeisessä roolissa kaupungin erilaiset tilat ja niissä vallalla olevat normit. Ratkaistakseen näitä ristiriitoja sateenkaariväki omaksuu erilaisia strategioita navigoidakseen kaupunkitilassa. Itsesegregaation tilalle tarvitaan kuitenkin kaupunkisuunnittelua, jossa kannetaan aiempaa tiedostavammin vastuuta eri ryhmistä, jotta entistä tasa-arvoisempi elämä kaupungeissa tulisi mahdolliseksi.

Asunnottomat alkoholistit nähdään usein toiminnan ja ulkopuolelta tulevan määrittelyn kohteina. Suomessa asunnottomuus korostui etenkin viime sotien jälkeisten vuosien Helsingissä. Jenna Hervan tarkastelun kohteena on 1960-luvun lopun helsinkiläisten asunnottomien alkoholistien tilanteesta käyty yhteiskunnallinen keskustelu. Luvussa hyödynnetyt arkisto- ja sanomalehtilähteet avaavat asunnottomuutta erilaisten valtaa käyttäneiden tahojen, kuten julkishallinnon ja Marraskuun liikkeen, mutta myös kaupunkilaisten näkökulmasta. Tarkastelu tuo esiin, keillä on nähty oikeus asua ja näkyä kaupungissa. Aikalaiskeskusteluissa asunnottomat alkoholistit olivat epätoivottu poikkeama, joka ei täyttänyt kaupunkilaisille asetettuja velvollisuuksia. Poikkeavuus nähtiin joko uhkana tai suvaitsevaisuutta lisäävänä, ja keskustelussa näkyivät niin erilaiset arvot kuin konkreettiset kokemukset oikeudesta kaupunkitilaan. Se, miten kaupungin ”poikkeavat” nähtiin, vaikutti myös siihen, miten ongelmalliseksi nähtyjen ilmiöiden suhteen haluttiin toimia.